

РЕЦЕНЗИЯ

от: доц. д-р Паскал Желев,
УНСС-София; катедра „МИО и бизнес“

относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност* „Световно стопанство и МИО“ в професионално направление 3.8. Икономика

Автор на дисертационния труд: **Галатея Кирилова Коликова**

Тема на дисертационния труд:

Устойчивите преки чуждестранни инвестиции въз основа на примера на страните от Северна Европа - фактори и икономическо въздействие

Научен ръководител: проф. д-р Искра Христова-Балканска

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 873 от 19.12.2025г. на Директора на Института за икономически изследвания при БАН

1. Характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е посветен на проблематика с висока научна и практическа значимост – устойчивите преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и ролята им за икономическото, социалното и екологичното развитие на приемащите икономики. Темата е актуална поради няколко взаимно усилващи се тенденции: изместването на фокуса в ЕС от количеството към качеството на капиталовите потоци (вкл. в контекста на Зелената сделка и целите за устойчиво развитие); нарастващата геоикономическа фрагментация и селективната отвореност към инвестиции, и трансформацията на глобалните вериги на стойността, която променя конкурентната логика на инвестиционните решения.

Обект на изследването са устойчивите ПЧИ в Швеция, Дания, Финландия и България. Предметът е влиянието на избрани фактори върху потоците и усвояването на устойчивите ПЧИ, както и ефектите им върху устойчивото развитие на приемащите страни. Основната цел е да се идентифицират фактори, които определят успеха при привличане и усвояване на устойчиви ПЧИ, и въз основа на сравнителен анализ да се

предложат мерки за подобряване на инвестиционната среда и външноикономическата политика на България. Задачите са ясно формулирани и логически подчинени на целта, а тезата е операционализирана чрез три хипотези: (1) институционалната стабилност и иновационната инфраструктура като предпоставка за устойчиви ПЧИ, (2) устойчивото икономическо развитие на приемащата страна като притегателен фактор за инвестиции във високотехнологични и устойчиви сектори, и (3) регионалната интеграция като стимул за приток и усвояване на устойчиви ПЧИ.

Дисертацията е с общ обем 184 страници, включително основен текст от 124 страници, списък на използваната литература (148 източника), както и приложения. В основния текст са включени 14 таблици и 12 фигури, а приложенията съдържат детайлни статистически масиви за ПЧИ по страни и по икономически дейности. Структурата включва увод, три глави и заключение. Първата глава изгражда теоретичната рамка; втората глава предлага сравнителен анализ на Швеция, Дания и Финландия; третата глава е насочена към приложимостта на скандинавския опит за България и формулиране на препоръки.

По отношение на методологията е приложен дескриптивен статистически анализ, основан на вторични данни (основно за периода 2016–2023 г.), както и сравнителен анализ и SWOT анализ на българската инвестиционна среда. Изборът на методи е адекватен на поставената изследователска цел, а използваните бази данни и статистически източници са утвърдени и надеждни. Положително впечатление прави, че докторантката ясно излага ограниченията на изследването (времеви обхват, географски фокус и методологични трудности при дефинирането и измерването на „устойчиви ПЧИ“), което повишава научната коректност на изводите.

Анализът показва, че дисертационният труд е изграден върху ясно дефинирана изследователска логика, последователно развита теоретична рамка и самостоятелно проведено емпирично изследване, което позволява извеждането на аргументирани научни и приложни изводи.

2. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд съдържа както теоретични, така и приложни приноси.

На концептуално равнище е разработена аналитична рамка за устойчивите ПЧИ, която интегрира класическите теории за международните инвестиции с новите концепции за устойчиво развитие. Това позволява надграждане на традиционния количествен подход към ПЧИ чрез включване на качествени измерения.

На емпирично равнище е извършен систематичен сравнителен анализ между Швеция, Дания, Финландия и България за периода 2016–2023 г., който идентифицира структурни различия в инвестиционните модели и връзката им с институционалната стабилност и иновационния капацитет.

Извършен е SWOT анализ на България като дестинация за устойчиви ПЧИ, който подпомага систематизирането на идентифицираните силни и слаби страни, възможности и заплахи пред инвестиционната среда. На тази основа са формулирани конкретни препоръки за усъвършенстване на инвестиционната политика, насочени към институционално укрепване, развитие на човешкия капитал, насърчаване на зелени и дигитални инвестиции и по-ефективна регионална интеграция.

Аргументирано са изведени зависимости между нивото на устойчиво развитие и профила на привлечените инвестиции, което има значение както за теоретичната дискусия, така и за практическото формулиране на политики.

3. Оценка на автореферата и публикациите по дисертацията

Авторефератът е изготвен съобразно обичайните академични стандарти и коректно отразява структурата, логиката и основните резултати на дисертационния труд. Представени са обектът, предметът, целта, задачите, хипотезите, ограниченията, методологичният подход, както и синтезиран преглед на съдържанието по глави и ключовите изводи. Авторефератът изпълнява основната си функция да представи концентрирано дисертационното изследване и неговия принос.

По отношение на публикационната активност докторантката представя четири публикации, свързани с темата на дисертацията: една статия в рецензирано научно списание и три публикации в научни сборници (включително сборници на ИИИ при БАН). Публикациите тематично кореспондират с основните линии на дисертацията – устойчиви/качествени ПЧИ, регионална кооперация и конкурентоспособност, глобални тенденции и отражение върху България. Това показва последователност на

изследователската програма и частично апробиране на резултатите в научни форуми и издания.

От представената справка е видно, че са изпълнени минималните изисквания по чл. 49, ал. 4 от Правилника на ИИИ при БАН, като докторантката има самостоятелни публикации, отразяващи основните резултати от дисертационния труд.

4. Критични бележки, препоръки и въпроси

Наред с безспорните достойнства на изследването е уместно да се отбележат някои критични бележки, които не намаляват научната стойност на дисертационния труд, но очертават възможности за неговото по-нататъшно теоретично и аналитично задълбочаване.

Първо, централният концептуален възел в разработката е дефинирането и операционализацията на понятието „устойчиви ПЧИ“. Използваният подход е практичен и позволява емпирично сравнение, но едновременно с това поражда методологичен риск от смесване на индикатори за „произход“ и индикатори за „въздействие“. Когато устойчивостта се извежда в значителна степен от произхода на инвестицията (от високо развити икономики), се предполага, че този произход е достатъчно условие за устойчиво поведение и ефект. В реалната икономическа практика подобна връзка не е еднозначна: инвеститор от развита икономика може да реализира проекти с ограничен устойчив ефект, докато действителното въздействие зависи от регулаторната среда, секторната специфика, модела на интеграция в местната икономика и абсорбционния капацитет на приемащата страна. Поради това по-ясното разграничение между „потенциал за устойчивост“ (по произход или сектор) и „реално реализирана устойчивост“ (като икономическо, социално и екологично въздействие) би повишило концептуалната строгост на анализа.

Тази концептуална трудност се проявява и на равнище емпирична операционализация. Макар дисертацията последователно да аргументира приоритета на качеството на ПЧИ, използваният аналитичен инструментариум неизбежно се основава в значителна степен на агрегирани макроикономически показатели – потоци и наличности на ПЧИ, съотношение ПЧИ/БВП и секторни разпределения. Подобен подход е напълно оправдан от гледна точка на наличността на съпоставими

международни данни и позволява систематичен сравнителен анализ между държави. В същото време той ограничава възможността ясно да се разграничат „количествената отвореност“ към чуждестранен капитал и реалното „структурно въздействие“ върху икономиката.

Високото равнище на ПЧИ или значителният им дял в БВП не винаги е индикатор за повишена конкурентоспособност или технологично обновление, тъй като инвестициите могат да се концентрират в дейности с ниска добавена стойност, ограничени връзки с местните предприятия или слабо участие в иновационни процеси. В този смисъл по-задълбочено аналитично разграничаване между инвестиции, които възпроизвеждат съществуващата производствена структура, и инвестиции, които допринасят за технологично усъвършенстване, повишаване на вътрешната добавена стойност и позициониране във по-високи сегменти на глобалните вериги на стойността, би засилило аргументацията относно „качествения“ характер на разглежданите ПЧИ.

Трето, макар ролята на абсорбиционния капацитет да е правилно идентифицирана като ключова, тя би могла да бъде теоретично разгърната в по-голяма дълбочина. Връзката между ПЧИ и устойчивото развитие е медирана от фактори като човешки капитал, иновационни екосистеми, институционална ефективност и индустриална структура. Именно тези структурни предпоставки определят дали ПЧИ ще генерират устойчиви ефекти на преливане и технологично надграждане, или ще останат с ограничена степен на интеграция в местната икономика.

В този контекст формулирам следните въпроси за дискусия по време на защитата:

Въпрос 1: В дисертационния труд устойчивите ПЧИ се свързват в значителна степен с произхода им от високо развити икономики. До каква степен критерият „произход на инвестицията“ може да се разглежда като достатъчен индикатор за нейната устойчивост? Може ли да се приеме, че ограничаването на инвестиции от определени държави чрез механизми за скрининг автоматично води до по-устойчив инвестиционен профил, или е необходимо допълнително разграничение между географски произход и реално икономическо, социално и екологично въздействие на инвестицията?

Въпрос 2: До каква степен насърчаването на устойчиви ПЧИ предполага активна индустриална политика от страна на държавата? Може ли привличането на устойчиви инвестиции само по себе си да доведе до структурна трансформация на българската икономика, или е необходима целенасочена индустриална стратегия (вкл. секторни приоритети, инструменти за технологично обновление и човешки капитал), за да се постигне устойчиво повишаване на добавената стойност?

5. Оригинаалност и достоверност на научните резултати

Дисертационният труд представлява самостоятелно научно изследване. Оригинаалността се проявява не толкова в създаването на изцяло нова теория, колкото в концептуалното интегриране на утвърдени подходи към ПЧИ с проблематиката на устойчивото развитие, в систематизирания сравнителен анализ на северните икономики и България и в формулираните приложни изводи за инвестиционната политика на страната.

Достоверността на използваните научни данни е подкрепена от избора на официални и авторитетни международни и национални статистически източници. Докторантката демонстрира научна коректност чрез ясно обозначаване на ограниченията и предпоставките при интерпретацията на резултатите. Не се установяват индикации за некоректна работа с данни.

6. Заключение

Представеният дисертационен труд е цялостно, логически подредено и методологически адекватно научно изследване на съвременен и значим проблем. Авторът демонстрира задълбочени теоретични знания по специалността, умения за самостоятелна научна работа и способност да извежда аргументирани изводи и препоръки с приложна стойност за икономическата политика на България.

На основание на направената оценка считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ и на критериите по чл. 49, ал. 1-4 от Правилника на ИИИ при БАН. Поради това предлагам

на уважаемото Научно жури да присъди на Галатея Кирилова Коликова образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Световно стопанство и МИО“ в професионално направление 3.8. Икономика.

14.02.2026

Подпис:

/доц. д-р П. Желев/